

ΧΑ-ΤΖΟΥΝ ΤΣΑΝΓΚ: 23 ΑΛΗΘΕΙΕΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΜΑΣ ΛΕΝΕ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟ

Μας λένε ότι ο καπιταλισμός της ελεύθερης αγοράς μπορεί να έχει τα ελαττώματά του, αλλά στην πραγματικότητα δεν υπάρχει άλλη βιώσιμη εναλλακτική λύση που να προσφέρει ευημερία σε όλους.

Οι Δυτικές χώρες λειτουργούν πιο αποτελεσματικά και είναι οικονομικά πιο δραστήριες σε σύγκριση με τον αναπτυσσόμενο κόσμο.

Η τεχνολογική ανάπτυξη αποτελεί το μέλλον όλων μας.

Σωστό; Λάθος! Το βιβλίο αυτό θα ταρακουνήσει συθέμελα ό,τι έχουμε ακούσει περί οικονομίας.

Θα αποκαλύψει την αλήθεια για τα ψέματα που μας λένε και θα μας δείξει πώς λειτουργεί πραγματικά το σύστημα, φανερώνοντας μεταξύ άλλων ότι:

Δεν υφίσταται ελεύθερη αγορά.

Η παγκοσμιοποίηση δεν κάνει τον κόσμο πλουσιότερο.

Δεν ζούμε σε έναν ψηφιακό κόσμο – το πλυντήριο άλλαξε τη ζωή μας σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι το διαδίκτυο.

Οι φτωχές χώρες είναι πιο καινοτόμες από τις πλούσιες.

Τα υψηλόμισθα στελέχη δεν παράγουν καλύτερα αποτελέσματα.

Ακολουθεί απόσπασμα από το βιβλίο

Αλήθεια 1η: Δεν υφίσταται ελεύθερη αγορά

Τι μας λένε

Οι αγορές πρέπει να είναι ελεύθερες. όταν οι κυβερνήσεις παρεμβαίνουν υπαγορεύοντας στους συμμετέχοντες στις αγορές τι μπορούν να πράξουν και τι όχι, παρεμποδίζεται η απρόσκοπτη ροή των πλουτοπαραγωγικών πηγών. Αν οι άνθρωποι δεν μπορούν να

ενεργήσουν προς την επίτευξη του μέγιστου δυνατού κέρδους, χάνουν το κίνητρο για επενδύσεις και καινοτομίες. Αντίστοιχα, αν η κυβέρνηση θέτει πλαφόν στις τιμές των ενοικίων, οι εκμισθωτές ακινήτων δεν έχουν κίνητρα για να διατηρούν τις ιδιοκτησίες τους σε καλή κατάσταση ή να χτίσουν καινούργιες. Αν πάλι η κυβέρνηση θέσει περιορισμούς στα είδη χρηματοοικονομικών προϊόντων που μπορούν να εισέλθουν στην αγορά, δύο συμβαλλόμενα μέρη που ενδεχομένως να επωφελούνταν από μια πρωτοποριακή οικονομική συναλλαγή που θα κάλυπτε με εξειδικευμένο τρόπο τις ανάγκες τους, αδυνατούν να αποκομίσουν τους καρπούς της συμβατικής ελευθερίας. Οι άνθρωποι θα πρέπει να έχουν την «ελευθερία της επιλογής», κατά τον τίτλο του διάσημου βιβλίου που συνέγραψε ο οραματιστής της ελεύθερης αγοράς Μίλτον Φρίντμαν.

Τι δεν μας λένε

Η ελεύθερη αγορά δεν υπάρχει. Κάθε αγορά έχει κανόνες και όρια που περιορίζουν την ελευθερία της επιλογής. Μια αγορά φαντάζει ελεύθερη μόνο και μόνο επειδή αποδεχόμαστε σε τέτοιο βαθμό τους υφέρποντες περιορισμούς, χωρίς δεύτερη σκέψη, ώστε αδυνατούμε να τους αντιληφθούμε. Είναι αδύνατον να καθοριστεί αντικειμενικά το πόσο «ελεύθερη» είναι μια αγορά. Πρόκειται για έναν πολιτικό ορισμό. Το συνηθισμένο επιχείρημα των οικονομολόγων της ελεύθερης αγοράς πως επιδιώκουν να θωρακίσουν τις αγορές από πολιτικά υποκινούμενες κυβερνητικές παρεμβάσεις είναι εσφαλμένο. Οι κυβερνήσεις εμπλέκονται πάντα, και οι υπέρμαχοι της ελεύθερης αγοράς έχουν πολιτικά κίνητρα όπως όλοι. Αν ξεπεράσουμε το μύθο ότι υπάρχει αντικειμενικά ορισμένη «ελεύθερη αγορά», θα έχουμε κάνει το πρώτο βήμα για να κατανοήσουμε τον καπιταλισμό.

Η εργασία πρέπει να είναι ελεύθερη

Το 1819 εισήχθη στο Βρετανικό Κοινοβούλιο νομοθεσία σχετικά με την παιδική εργασία, ο Ρυθμιστικός Νόμος Εργοστασίων Βάμβακος (Cotton Factories Regulation Act). Οι προτεινόμενες νομοθετικές ρυθμίσεις ήταν εντελώς επιφανειακές για τα σύγχρονα δεδομένα. Απαγόρευε την εργασία των μικρών παιδιών

ηλικίας μέχρι εννέα ετών. Επέτρεπε σε μεγαλύτερα παιδιά (ηλικίας μεταξύ δέκα και δεκαέξι ετών) να εξακολουθούν να εργάζονται, αλλά το ωράριο εργασίας θα περιοριζόταν σε δώδεκα ώρες ημερησίως (πράγματι, τα κακομάθαιναν). Οι νέες ρυθμίσεις θα εφαρμόζονταν μόνο στα εργοστάσια βάμβακος, στα οποία οι συνθήκες ήταν εξαιρετικά επιβλαβείς για την υγεία των εργατών.

Η ανωτέρω πρόταση προξένησε τεράστιες έριδες. Οι επικριτές υποστήριζαν ότι υπονόμει την ιερότητα της συμβατικής ελευθερίας και συνεπώς υπέσκαπτε τα ίδια τα θεμέλια της ελεύθερης αγοράς. Κατά τη συζήτηση του νομοσχεδίου, ορισμένα μέλη της Βουλής των Λόρδων εξέφρασαν την αντίθεσή τους, λέγοντας ότι «η εργασία πρέπει να είναι ελεύθερη». Το επιχείρημά τους ήταν ότι τα παιδιά θέλουν (και χρειάζεται) να εργαστούν, και οι ιδιοκτήτες των εργοστασίων θέλουν να τα προσλάβουν. Ποιο, λοιπόν, είναι το πρόβλημα;

Σήμερα, δεν περνά καν απ' το μυαλό ακόμα και των πιο φανατικών υπέρμαχων της ελεύθερης αγοράς στη Βρετανία και στις υπόλοιπες πλούσιες χώρες η επαναφορά της παιδικής εργασίας στο πλαίσιο της φιλελευθεροποίησης της αγοράς που ευαγγελίζονται. Ωστόσο, μέχρι τα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα, όταν εισήχθησαν στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική τα πρώτα σοβαρά νομοθετήματα κατά της παιδικής εργασίας, πολλοί ευυπόληπτοι πολιτικοί θεώρησαν ότι οι νόμοι που απαγόρευαν την παιδική εργασία ήταν ενάντια στις αρχές της ελεύθερης αγοράς.

Υπ' αυτό το πρίσμα, η «ελευθερία» της αγοράς είναι όπως και η ομορφιά: υποκειμενική. Αν κάποιος πιστεύει ότι το δικαίωμα των παιδιών να μην εργάζονται είναι πιο σημαντικό από το δικαίωμα των εργοστασιαρχών να προσλαμβάνουν όποιον τους συμφέρει περισσότερο, δεν θα εκλάβει την απαγόρευση της παιδικής εργασίας ως καταπάτηση της ελευθερίας της αγοράς εργασίας. Αντίστοιχα, αν κάποιος πιστεύει το αντίθετο, θα θεωρεί ότι η αγορά είναι «ανελεύθερη», δέσμια άστοχων κυβερνητικών ρυθμίσεων.

Δεν χρειάζεται να πάμε δύο αιώνες πίσω για να διαπιστώσουμε

ότι οι κανονιστικές ρυθμίσεις τις οποίες εκλαμβάνουμε ως δεδομένες (και θεωρούμε ενσωματωμένες στην ελεύθερη αγορά) δέχθηκαν σφοδρή κριτική, επειδή υπονόμευαν την ελεύθερη αγορά, όταν πρωτοεισήχθησαν. όταν τέθηκαν οι πρώτες περιβαλλοντικές ρυθμίσεις (π.χ. κανονισμοί για τους ρύπους αυτοκινήτων και εργοστασίων) πριν από μερικές δεκαετίες, πολλοί αντιτάχθηκαν υποστηρίζοντας ότι περιόριζαν υπέρμετρα την ελευθερία επιλογής. έθεσαν το εξής ερώτημα: Αν οι άνθρωποι θέλουν να οδηγούν αυτοκίνητα που ρυπαίνουν περισσότερο ή αν τα εργοστάσια έχουν μεγαλύτερα κέρδη υιοθετώντας μεθόδους παραγωγής που μολύνουν το περιβάλλον, για ποιο λόγο το κράτος τούς στερεί αυτή την επιλογή; Στις μέρες μας, η συντριπτική πλειοψηφία αποδέχεται αυτούς τους κανονισμούς. Κατανοεί ότι οι πράξεις που βλάπτουν τους άλλους, όσο ακούσιες και αν είναι (όπως η ρύπανση του περιβάλλοντος), πρέπει να περιορίζονται. Συνειδητοποιεί επίσης ότι είναι λογικό να γίνεται προσεκτική χρήση των διαθέσιμων πηγών ενέργειας, καθώς πολλές από αυτές είναι μη ανανεώσιμες. Μπορεί ακόμα και να θεωρεί λογικό τον περιορισμό της ανθρώπινης επίδρασης στην κλιματική αλλαγή.

Αν η ίδια αγορά μπορεί να εκλαμβάνεται ως ελεύθερη σε διαφορετικό βαθμό από διαφορετικούς ανθρώπους, δεν υπάρχει κάποιος πραγματικά αντικειμενικός τρόπος καθορισμού τού πόσο ελεύθερη είναι αυτή η αγορά. Με άλλα λόγια, η ελεύθερη αγορά είναι μια ψευδαίσθηση. Αν κάποιες αγορές φαίνονται ελεύθερες, αυτό ισχύει μόνο και μόνο επειδή αποδεχόμαστε σε τέτοιο βαθμό τούς κανονισμούς που τις διέπουν, ώστε καθίστανται αόρατοι.

Σύρματα και μαχητές του κουνγκ-φου

Όπως και πολύς κόσμος, όταν ήμουν παιδάκι είχα κατεντυπωσιαστεί με όλους αυτούς τους μαχητές του κουνγκ-φου που έπαιζαν στις ταινίες απ' το Χονγκ Κονγκ και αψηφούσαν τη βαρύτητα. όπως και πολλά άλλα παιδιά, υποθέτω, απογοητεύτηκα πικρά όταν έμαθα ότι όλοι αυτοί οι μαχητές στην πραγματικότητα κρέμονταν από σύρματα.

Η ελεύθερη αγορά είναι κάπως έτσι. Αποδεχόμαστε την ορθότητα ορισμένων κανονισμών σε τέτοιο βαθμό, ώστε καταλήγουμε να μην

τους αντιλαμβανόμαστε πλέον. Αν τις εξετάσουμε πιο προσεκτικά, θα δούμε ότι οι αγορές διέπονται από κανονισμούς – και μάλιστα πολλούς.

Κατ' αρχάς, υπάρχει μια ευρύτατη γκάμα περιορισμών σχετικά με το τι είναι εμπορεύσιμο. Και δεν εννοώ τις απαγορεύσεις σε αυτονόητα πράγματα, όπως ναρκωτικά και ανθρώπινα όργανα. Οι εκλεκτορικές ψήφοι, οι θέσεις εργασίας στο δημόσιο και οι δικαστικές αποφάσεις δεν πωλούνται, τουλάχιστον ανοιχτά, στις σύγχρονες οικονομίες, παρόλο που κάτι τέτοιο συνέβαινε σε πολλές χώρες στο παρελθόν. Οι πανεπιστημιακές θέσεις συνήθως δεν είναι προς πώληση, αν και σε ορισμένες χώρες είναι εξαγοράσιμες, είτε δωροδοκώντας (παράνομα) τους εκλέκτορες είτε προσφέροντας (νόμιμα) χρήματα στο πανεπιστήμιο. Πολλές χώρες απαγορεύουν την εμπορία όπλων ή αλκοόλ. Τα φάρμακα, ως επί το πλείστον, πρέπει να έχουν ειδική κρατική άδεια που να πιστοποιεί την ασφάλειά τους, για να τεθούν σε κυκλοφορία. Όλοι οι ανωτέρω κανονισμοί είναι δυνάμει αμφισβητήσιμοι – όπως ήταν και η απαγόρευση του εμπορίου ανθρώπων (δουλεμπόριο) πριν από ενάμιση αιώνα.

Υπάρχουν επίσης περιορισμοί σχετικά με το ποιος μπορεί να συμμετέχει στις αγορές. Οι νόμοι κατά της παιδικής εργασίας απαγορεύουν την είσοδο των παιδιών στην αγορά εργασίας. Για την άσκηση πολλών επαγγελμάτων που έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην ανθρώπινη ζωή, όπως οι γιατροί και οι δικηγόροι, απαιτείται άδεια (αν και σε ορισμένες περιπτώσεις οι άδειες αυτές εκδίδονται από επαγγελματικές ενώσεις και όχι από το κράτος).

Πολλές χώρες απαιτούν από τις εταιρείες ένα ελάχιστο κεφάλαιο για την ίδρυση τράπεζας. Ακόμα και στην αγορά του χρηματιστηρίου, της οποίας η έλλειψη κανονιστικών ρυθμίσεων οδήγησε στην ύφεση του 2008, υπάρχουν νόμοι για το ποιος μπορεί να προβαίνει σε χρηματιστηριακές πράξεις. Δεν μπορεί όποιος θέλει να μπει στην αίθουσα συναλλαγών του Χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης και να πουλήσει ένα τσουβάλι μετοχές.

Οι εταιρείες πρέπει να πληρούν τις απαιτήσεις περί εισηγμένων εταιρειών και να συμμορφώνονται με τους πλέον αυστηρούς ελεγκτικούς κανονισμούς επί σειρά ετών, για να μπορούν να διαπραγματεύονται τις μετοχές τους στο χρηματιστήριο. Οι χρηματιστηριακές πράξεις πραγματοποιούνται μόνο από χρηματιστές που διαθέτουν ειδική άδεια.

Οι προϋποθέσεις του εμπορίου εξειδικεύονται επίσης. ένα από τα πράγματα που μου προκάλεσε έκπληξη όταν μετακόμισα στη Βρετανία στα μέσα της δεκαετίας του '80 ήταν ότι υπήρχε δυνατότητα πλήρους επιστροφής των χρημάτων όταν ένας καταναλωτής επέστρεφε ένα προϊόν που δεν ήταν της αρεσκείας του, ακόμα και αν αυτό δεν ήταν ελαττωματικό. Εκείνη την εποχή, κάτι τέτοιο δεν ίσχυε στην Κορέα, παρά μόνο στα πιο ακριβά πολυκαταστήματα. Στη Βρετανία, το δικαίωμα του καταναλωτή να αλλάξει γνώμη θεωρείτο πιο σημαντικό από το δικαίωμα του πωλητή να αποφύγει το κόστος της επιστροφής αζήτητων (πλην όμως λειτουργικών) προϊόντων στον κατασκευαστή. Υπάρχουν πολλοί άλλοι κανόνες που ρυθμίζουν διάφορους τομείς της συναλλακτικής διαδικασίας: ευθύνη του κατασκευαστή, αποτυχία αποστολής, δανειακή υπερημερία, κτλ. Σε πολλές χώρες, απαιτούνται, εκτός των άλλων, και ειδικές άδειες σχετικά με την τοποθεσία των εμπορικών καταστημάτων – όπως απαγόρευση υπαίθριου εμπορίου ή πολεοδομικοί κανονισμοί που απαγορεύουν τις εμπορικές δραστηριότητες σε οικιστικές περιοχές.

Έπειτα, υπάρχει η ρύθμιση των τιμών. Μιλώντας δε για ρύθμιση τιμών, δεν εννοώ μόνο τις πλέον ορατές περιπτώσεις των πλαφόν στα ενοίκια και των κατώτατων ημερομισθίων, που αποτελούν το αγαπημένο θέμα γκρίνιας των οικονομολόγων της ελεύθερης αγοράς.

Τα ημερομίσθια στις πλούσιες χώρες καθορίζονται πάνω απ' όλα, περισσότερο και από τη νομοθεσία περί κατώτατων ημερομισθίων, από τον έλεγχο της μετανάστευσης. Πώς γίνεται αυτό; Σίγουρα όχι από την «ελεύθερη» αγορά εργασίας, που, αν δεν υπήρχαν οι υφιστάμενοι περιορισμοί, θα κατέληγε να αντικαταστήσει το 80-90% των εργαζομένων με φθηνότερους και συχνά πιο

παραγωγικούς μετανάστες. Η μετανάστευση αποτελεί, ως επί το πλείστον, πολιτικό ζήτημα. Αν, λοιπόν, εξακολουθείτε να έχετε κάποια αμφιβολία για τον τεράστιο ρόλο που παίζουν οι κυβερνήσεις στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς, αναλογιστείτε το εξής: ότι οι μισθοί μας είναι κατά βάση πολιτικά καθορισμένοι (βλ. Αλήθεια 3η).

Μετά την οικονομική κρίση του 2008, οι τιμές των δανείων (αν καταφέρετε να πάρετε δάνειο ή αν έχετε κάποιο υφιστάμενο δάνειο με κυμαινόμενο επιτόκιο) έχουν μειωθεί σε πολλές χώρες λόγω της συνεχούς πτώσης των επιτοκίων. Αυτό συνέβη άραγε επειδή ξαφνικά κανείς δεν ήθελε δάνειο, κι έτσι οι τράπεζες αναγκάστηκαν να μειώσουν τις τιμές τους για να προσελκύσουν πελατεία; όχι. Πρόκειται για το αποτέλεσμα κυβερνητικών αποφάσεων που έχουν σκοπό να αναζωπυρώσουν τη ζήτηση μειώνοντας τα επιτόκια. Ακόμα και σε ομαλές περιόδους, τα επιτόκια ρυθμίζονται στις περισσότερες χώρες από τις κεντρικές τράπεζες, που αποτελούν όργανα της κυβερνητικής πολιτικής. Με άλλα λόγια, τα επιτόκια καθορίζονται επίσης από τους πολιτικούς.

Αν οι μισθοί και τα επιτόκια βασίζονται (σε μεγάλο βαθμό) σε πολιτικές αποφάσεις, τότε και όλες οι άλλες τιμές είναι πολιτικά καθορισμένες, αφού οι μισθοί και τα επιτόκια επηρεάζουν όλες τις τιμές.

Είναι το ελεύθερο εμπόριο δίκαιο;

Λέμε ότι μια ρύθμιση μας περιορίζει, μόνο όταν δεν συμφωνούμε με την ηθική της βάση. Οι υψηλοί δασμοί που επέβαλε η ομοσπονδιακή κυβέρνηση των ΗΠΑ στο ελεύθερο εμπόριο τον 19ο αιώνα εξόργισαν τους ιδιοκτήτες σκλάβων, που δεν θεωρούσαν μεμπτή την εμπορία ανθρώπων στο πλαίσιο της ελεύθερης αγοράς. Για τους υπέρμαχους της δουλείας, η απαγόρευση της εμπορίας σκλάβων ήταν απαράδεκτη κατά τον ίδιο τρόπο που για κάποιους είναι απαράδεκτοι οι περιορισμοί στην εμπορία βιομηχανικών προϊόντων. Οι κορεάτες καταστηματάρχες τη δεκαετία του '80 πιθανότατα θα εκλάμβαναν την προαναφερθείσα «επιστροφή προϊόντων άνευ όρων» ως άδικο και επιβαρυντικό περιορισμό της

συναλλακτικής ελευθερίας, επιβεβλημένο από το κράτος.

Η σύγκρουση αξιών αποτελεί επίσης τη βάση της σύγχρονης διαμάχης μεταξύ ελεύθερου και δίκαιου εμπορίου. Πολλοί Αμερικανοί θεωρούν ότι η συμμετοχή της Κίνας στο διεθνές εμπόριο μπορεί να είναι ελεύθερη, αλλά δεν είναι δίκαιη. Κατά την άποψή τους, έχοντας εξευτελιστικά χαμηλά ημερομίσθια και εξαναγκάζοντας τους εργάτες να δουλεύουν υπό απάνθρωπες συνθήκες, η Κίνα μεταχειρίζεται αθέμιτες πρακτικές.

Οι Κινέζοι απ' την πλευρά τους απαντούν ότι είναι απαράδεκτο το ότι οι πλούσιες χώρες, ενώ ευαγγελίζονται την ελευθερία του εμπορίου, προσπαθούν να θέσουν φραγμούς στις κινέζικες εξαγωγές επιβάλλοντας περιορισμούς στην εισαγωγή προϊόντων που κατασκευάζονται από εργάτες-σκλάβους. Θεωρούν άδικο το να μην μπορούν να εκμεταλλευτούν το μοναδικό συγκριτικό τους πλεονέκτημα – τα φθηνά εργατικά χέρια.

Η δυσκολία, βεβαίως, στο όλο επιχείρημα είναι ότι δεν υφίσταται αντικειμενικός τρόπος καθορισμού των «εξευτελιστικά χαμηλών ημερομισθίων» ή των «απάνθρωπων συνθηκών εργασίας». Με τα τεράστια διεθνή χάσματα που υπάρχουν στους τομείς της οικονομικής ανάπτυξης και των συνθηκών διαβίωσης, είναι φυσικό και επόμενο ότι ένας μισθός πείνας στις ΗΠΑ αποτελεί αξιοπρεπή αμοιβή για έναν Κινέζο (ο μέσος μισθός ανέρχεται στο 10% του αμερικάνικου) και μια περιουσία για έναν Ινδό (ο μέσος μισθός ανέρχεται στο 2% του αμερικάνικου). Πράγματι, οι περισσότεροι υπέρμαχοι του δίκαιου εμπορίου στην Αμερική δεν θα δέχονταν επίσης να αγοράσουν προϊόντα κατασκευασμένα από τους παππούδες τους, οι οποίοι εργάζονταν ατελείωτες ώρες και υπό απάνθρωπες συνθήκες.

Μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα, το μέσο ωράριο εργασίας στις ΗΠΑ ήταν 60 ώρες την εβδομάδα. Επρόκειτο για μια εποχή (και συγκεκριμένα το 1905) όπου το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε αντισυνταγματικό ένα νόμο της Πολιτείας της Νέας Υόρκης ο οποίος περιόριζε το ωράριο εργασίας των εργατών σε αρτοποιεία σε δέκα ώρες ημερησίως, με την αιτιολογία ότι «στερούσε στους αρτοποιούς την ελευθερία να εργάζονται όσο επιθυμούν».

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, η διαμάχη περί δικαίου εμπορίου έχει να κάνει περισσότερο με ηθικές αξίες και πολιτικές αποφάσεις, παρά με οικονομικά με την κοινή έννοια. Ενώ πρόκειται στην ουσία για οικονομικό ζήτημα, δεν είναι εύκολο για τους οικονομολόγους να αποφανθούν επ' αυτού.

Όλα αυτά βέβαια δεν σημαίνουν ότι πρέπει απλώς να διαλέξουμε πλευρά και να αποφύγουμε την κριτική επειδή όλα είναι σχετικά. Μπορούμε να έχουμε άποψη (και εγώ έχω) για το κατά πόσον είναι αποδεκτές οι υπάρχουσες συνθήκες εργασίας στην Κίνα (ή και σε οποιαδήποτε άλλη χώρα) και να προσπαθούμε να τις βελτιώσουμε χωρίς να θεωρούμε ότι όσοι υποστηρίζουν μια διαφορετική άποψη έχουν άδικο υπό κάποια απόλυτη έννοια. Παρόλο που η Κίνα δεν έχει τη δυνατότητα να προσφέρει αμερικάνικους μισθούς ή συνθήκες εργασίας σαν αυτές που επικρατούν στη Σουηδία, σαφώς και υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης τόσο στους μισθούς όσο και στις εργασιακές συνθήκες. Πράγματι, πολλοί Κινέζοι δεν αποδέχονται την υφιστάμενη κατάσταση και απαιτούν αυστηρότερες νομοθετικές ρυθμίσεις. Ωστόσο οι οικονομικές θεωρίες (τουλάχιστον οι οικονομολόγοι της ελεύθερης αγοράς) δεν μπορούν να απαντήσουν στο ποια πρέπει να είναι τα «σωστά» ημερομίσθια και οι συνθήκες εργασίας στην Κίνα.

Εδώ δεν είναι Γαλλία

Τον Ιούλιο του 2008, όταν το αμερικανικό οικονομικό σύστημα βρισκόταν υπό κατάρρευση, η ομοσπονδιακή κυβέρνηση διέθεσε 200 δις δολάρια για τη διάσωση των στεγαστικών τραπεζών Fannie Mae και Freddie Mac, εθνικοποιώντας τες. Ο Ρεπουμπλικάνος Γερουσιαστής του Κεντάκι Τζιμ Μπάνινγκ κατέκρινε την εν λόγω ενέργεια με την περιβόητη φράση ότι «κάτι τέτοιο θα μπορούσε να συμβεί μόνο σε μια “σοσιαλιστική” χώρα όπως η Γαλλία».

Σαν να μην έφτανε δε ο ξεπεσμός στα επίπεδα των Γάλλων, στις 19 Σεπτεμβρίου 2008 η αγαπημένη πατρίδα του Γερουσιαστή Μπάνινγκ μετατράπηκε στην ίδια την αυτοκρατορία του κακού. Το τελειωτικό αυτό χτύπημα προήλθε μάλιστα από τον ίδιο τον ηγέτη του κόμματός του. Σύμφωνα με το πρόγραμμα που ανακοίνωσε εκείνη τη μέρα ο Πρόεδρος Τζωρτζ Γ. Μπους και που στη συνέχεια

ονομάστηκε TARP (Trouble Asset Relief Program – Πρόγραμμα Στήριξης Επισφαλών Περιουσιακών Στοιχείων), η κυβέρνηση των ΗΠΑ θα διέθετε τουλάχιστον 700 δις δολάρια από τα λεφτά των φορολογούμενων για να αγοράσει τα «τοξικά ομόλογα» που είχαν δηλητηριάσει το οικονομικό σύστημα.

Ο Πρόεδρος Μπους, ωστόσο, έβλεπε τα πράγματα διαφορετικά. Υποστήριξε ότι το εν λόγω πρόγραμμα δεν ήταν «σοσιαλιστικό», αλλά συνέχεια του αμερικανικού συστήματος του ελεύθερου επιχειρείν, το οποίο «βασίζεται στο αξίωμα ότι η ομοσπονδιακή κυβέρνηση θα παρέμβει στην αγορά μόνο όταν είναι αναγκαίο». Σύμφωνα με την άποψή του, λοιπόν, η εθνικοποίηση ενός τεράστιου τμήματος του χρηματοοικονομικού τομέα ήταν απλώς ένα απ' αυτά τα αναγκαία πράγματα.

Οι δηλώσεις του Προέδρου Μπους αποτελούν φυσικά κατεξοχήν παράδειγμα πολιτικής διγλωσσίας – μια από τις μεγαλύτερες κρατικές παρεμβάσεις της ανθρώπινης ιστορίας μεταμφιέζεται σε απλή πρακτική στο πλαίσιο της αγοράς. Με αυτά ακριβώς τα λόγια, όμως, ο κος Μπους εξέθεσε τα σαθρά θεμέλια στα οποία στηρίζεται ο μύθος περί ελεύθερης αγοράς. Όπως φανερώνουν ξεκάθαρα οι δηλώσεις του, το τι αποτελεί αναγκαία κρατική παρέμβαση που συνάδει με τον καπιταλισμό της ελεύθερης αγοράς είναι σχετικό. Το πού αρχίζει και πού τελειώνει η ελεύθερη αγορά δεν είναι επιστημονικά καθορισμένο.

Αφού, επομένως, δεν υφίστανται απaráβατα όρια στην ελεύθερη αγορά, τυχόν απόπειρες μεταβολής τους είναι εξίσου θεμιτές με τις απόπειρες υπεράσπισής τους. Πράγματι, η ιστορία του καπιταλισμού είναι μια συνεχής διαμάχη για την οριοθέτηση της αγοράς.

Πολλά από τα αγαθά που είναι σήμερα εκτός αγοράς, όπως άνθρωποι, θέσεις εργασίας στο δημόσιο, ψήφοι, δικαστικές αποφάσεις, πανεπιστημιακές έδρες ή απιστοποιήτα φάρμακα, εξαιρέθηκαν χάρη σε πολιτικές αποφάσεις, παρά από την ίδια την αγορά. Κάποιοι προσπαθούν μεν να αποκτήσουν κάτι από τα παραπάνω είτε παράνομα (δωροδοκίες κυβερνητικών αξιωματούχων,

δικαστών και ψηφοφόρων) είτε νόμιμα (χρήση μεγαλοδικηγόρων για να κερδίσουν μια δίκη, δωρεές σε πολιτικά κόμματα, κτλ.), αλλά είναι μια τάση που δεν φαίνεται να επικρατεί.

Σε ό,τι αφορά τα εμπορεύσιμα αγαθά, με το πέρασμα του χρόνου εισάγονται ολοένα και περισσότεροι περιορισμοί. Ακόμα και σε σύγκριση με τις αμέσως προηγούμενες δεκαετίες, σήμερα υφίστανται πολύ πιο αυστηροί κανονισμοί σε σχέση με το ποιος μπορεί να παράγει τι (π.χ. πιστοποίηση για παραγωγή βιολογικών προϊόντων ή προϊόντων δίκαιου εμπορίου), πώς παράγεται το καθετί (π.χ. περιορισμοί σχετικά με τη μόλυνση του περιβάλλοντος ή τις εκπομπές ρύπων) και πώς πουλιέται (π.χ. νόμοι για τη σήμανση και τις επιστροφές προϊόντων).

Επιπλέον, η διαδικασία επανακαθορισμού των ορίων της αγοράς πολλές φορές χαρακτηρίζεται από βίαιες συγκρούσεις, γεγονός που αντικατοπτρίζει την πολιτική της φύση. Στην Αμερική ξέσπασε εμφύλιος πόλεμος για το ελεύθερο εμπόριο σκλάβων (αν και το ελεύθερο εμπόριο αγαθών –ή το θέμα των δασμών– αποτέλεσε εξίσου σημαντικό αίτιο). Η βρετανική κυβέρνηση διεξήγαγε τον Πόλεμο του Οπίου εναντίον της Κίνας για να διασφαλίσει το ελεύθερο εμπόριο του οπίου. όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η απαγόρευση της παιδικής εργασίας στην ελεύθερη αγορά επετεύχθη μονάχα χάρη στους αγώνες των υποστηρικτών των κοινωνικών μεταρρυθμίσεων.

Η απαγόρευση εμπορευματοποίησης των θέσεων εργασίας στο δημόσιο και των ψήφων αντιμετώπισε σθεναρή αντίσταση από πολιτικά κόμματα που εξαγόραζαν ψήφους και έταζαν θέσεις στο δημόσιο για να ανταμείψουν τους πιστούς οπαδούς τους. Οι εν λόγω πρακτικές εξέλιπαν χάρη σε ένα συνδυασμό πολιτικού ακτιβισμού, εκλογικών μεταρρυθμίσεων και νομοθετικών αλλαγών σχετικά με τις προσλήψεις στο δημόσιο.

Η παραδοχή πως τα όρια της αγοράς είναι ασαφή και πως είναι αδύνατον να καθοριστούν αντικειμενικά μάς βοηθά να συνειδητοποιήσουμε ότι τα οικονομικά δεν είναι επιστήμη, όπως η φυσική ή η χημεία, αλλά αποτελούν πολιτική άσκηση. Οι οικονομολόγοι της ελεύθερης αγοράς μπορεί να θέλουν να

πιστεύετε ότι τα ορθά όρια της αγοράς μπορούν να καθοριστούν επιστημονικά, αλλά αυτό είναι λάθος. Αν το γνωστικό αντικείμενο δεν μπορεί να οριοθετηθεί με επιστημονικό τρόπο, τότε δεν μιλάμε για επιστήμη.

Υπό αυτή την οπτική, η εναντίωση σε έναν καινούργιο κανονισμό ισοδυναμεί με το να υποστηρίζει κανείς ότι το status quo, όσο άδικο και αν είναι για ορισμένους, δεν πρέπει να μεταβάλλεται. Με το να λέει δε κανείς ότι οι υφιστάμενοι κανονισμοί θα πρέπει να καταργηθούν, υποστηρίζει ότι η επικράτεια της αγοράς θα πρέπει να διευρυνθεί, πράγμα που σημαίνει ότι θα παραχωρηθεί μεγαλύτερη ισχύ στους πλούσιους, καθώς η αγορά διέπεται από την αρχή «χρήμα έχω, ό,τι θέλω κάνω».

Άρα, όταν οι οικονομολόγοι της ελεύθερης αγοράς ισχυρίζονται ότι δεν πρέπει να επιβάλλεται κανένα κανονιστικό πλαίσιο, καθώς θα περιορίσει την «ελευθερία» μιας συγκεκριμένης αγοράς, εκφράζουν απλώς μια πολιτική άποψη, όπου απορρίπτουν τα δικαιώματα που υπερασπίζει η εκάστοτε προτεινόμενη νομοθετική ρύθμιση. Η ιδεολογική τους επικάλυψη συνίσταται στο να προσποιούνται ότι τα πολιτικά τους κίνητρα δεν είναι στην πραγματικότητα πολιτικά, αλλά μια αντικειμενική οικονομική αλήθεια, ενώ τα κίνητρα των υπολοίπων είναι πολιτικά. Ωστόσο τα κίνητρά τους είναι εξίσου πολιτικά με αυτά των αντιπάλων τους.

Η διάλυση της ψευδαίσθησης περί αντικειμενικότητας της αγοράς είναι το πρώτο βήμα για την κατανόηση του καπιταλισμού.

(Πηγή: Protagon)